

FELIRATOS ITALOSEDÉNYEK A ZENTAI VÁROSI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBEN

Visszatekintve az emberi kultúra kezdetére, a fennmaradt tárgyi emlékekből arra következtethetünk, hogy elődeink régen is nagy gondot fordítottak az ételek és italok tárolására. Edényeiket különböző anyagokból maguk készítették. Az italosedényeket általában tárolásra használták. A különleges alkalomra készített vagy fogyasztott italokat díszesebb edényekben tartották. A víztartó edény mindenütt nagyobb űrtartalmú korsó, s belőle előbb butykosba, kancsóba, majd csuporba, bögrébe, pohárba töltenek, de ha a butykos vagy korsó fülén van ivónyílás – „csecs”, akkor közvetlenül a tárolóedényből is ihattak.

A nomád népeknél a férfiak holmijai között mindig akadt legalább egy ivótűlök. Az ivócsanakot, a szeszes italt tartó edényt, a pálinkáskobakot vagy kulacsot személyes tárgyként mindig magánál hordta a tulajdonosa. A legrégebbi időkből a múzeumokban főleg agyagból készült edények maradtak fenn. A néprajz azt tanítja, hogy cserépedénye inkább a földművelő népnek van, a nomádé jobbára bőr, fa és fém.

Egyes kutatók szerint a lopótökből gyártott edény illetve a *kobak*¹ volt az agyagedények közvetlen elődje. A zentai Városi Múzeum gyűjteményében is található néhány ilyen tökből készült pálinkásedény. Három közülük feliratos.

Kobaktök (E. 98. Zenta). Vörösre festett, karcolt díszítésű pálinkásedény. Magassága 12,5 cm. Felirata cirill betűs: „Dok tikvice pune služe, Babe se ne tuže!”

Kobaktök (E. 1332. Zenta, 1. számú fénykép. A Vujić-gyűjteményből² került a Városi Múzeumba). Vörösre festett, karcolt díszítésű pálinkásedény. Magassága 11,5 cm. Felirata cirill betűs idézet: „Dok tikvica puna služi, Niko se ne tuži.”)

Kobaktök (E. 105. Zenta, A Vujić-gyűjteményből került a Városi Múzeumba). Sötét vörösbarnával festett, öt részbe osztott figurás díszítés borítja a kobaktök egész felületét. Magassága 12,5 cm. Feliratának egy része olvashatatlan a nyakrészben. „. . . Tikvica Kuzmana Vujkovoga.” Az alján fél cm széles körben cirill betűs írás: „Nikole Vujkovog 1900.”

A fából és egyéb anyagból készült edények között a zentai Városi Múzeum gyűjteményében alig akad egy-két edény, amelyen írás, esetleg monogram található. Az állandó kiállításunkon látható egy csobolyó³, melynek mindkét oldalán, a közepén fekete nagy betűk olvashatók: „R G”, alatta szintén „R G”.

Nálunk „csobolyónak”, másutt „vatalérnak” nevezik ezt az öt liternél nagyobb űrtartalmú, csutorához hasonló faedényt, pintér készíti dongákból, akár a hordót. A híres veszprémi csutorák már kimentek divatból, pedig régebben csobolyóból itatták a szőlőben dolgozó munkásokat, jegyzi meg dr. Vajkai Wagenhuber Aurél egyik tanulmányában.⁴

Néhány üvegedényen is találhatóunk írást, melyek sokszor helytörténeti adatként szolgálnak. A régi paraszti használatra szánt üvegáru közül kevés került múzeumokba. Az ilyen butykosokon, kancsókon s más folyadéktároló edényeken ritkán találunk írást. Azonban főleg a bor és a sör nagykereskedelmi forgalmazásával az üvegpalackokra a megrendelő kérésére gyártáskor ráolvastották az ital forgalmazójának a nevét, illetve a vállalat nevét és helyét. A feliratok tehát elárulják, hogy mikor, milyen italokat, kik kínáltak a fogyasztóknak. A híres zentai italgyártók és itallal kereskedők⁵ palackjai közül néhányat bemutatunk múzeumunk gyűjteményéből. A sörös- és borospalackok sötétbarna, illetve sötétzöld színűek. Felirataik: „VAS TESTVÉREK SZABADKA HORGOS (0,33 lit)”, „BRAČA VAŠ SENTA HORGOS (0,33 l)”, „VASS TESTVÉREK ZENTA (0,33 l)”, „BREGHER ALBERT SZEGED DREHER SER 0,30 l”, „DREHER ANTAL SERFŐZDEI R. T.”. „BERGEL LEO ZENTA (0,50 l)”. Egy zöld unikumos üveg felirata: „BERGEL LEO LIQUEUR GYÁRA ZENTA (1 ltr)”. Egy félliteres keskeny nyakú, nyakrészből hirtelen szögletes formába váltó, négyzetes alapú átlátszó üvegpalack három oldalát díszíti írás. Negyedik oldala sima felületű. Egyik oldalán ovális alakban „MARQUE DEPOSÉ”, másik oldalán „FONDE KÖNIGSTADTLER 1861”, harmadik oldalán ovális keretben középen egy jelkép – felül zárt hegyű négyesbe végződő kereszt, középső részén, jobbról K és balról fordított B betű, a kereszt alja kétfelé nyílik, így vasmacskát ábrázol.

A zentai Városi Múzeum kerámiaedényei közül került elő legtöbb datált és névjeggyel ellátott italosedény. A gyűjteményünkben található kerámiatárgyak többségükben a múlt századbeli magyar fazekasműhelyekből, századunk elejéről származnak. A legújabb néprajzi tárgyak a kanizsai és zentai gölön-csémunkák. Főleg Kanizsáról Cifra János és Zentáról Gyömrei János, majd fia Gyömrei Antal műhelyéből kerültek múzeumunkba. Az évszámok edények 1861 és 1937 közötti időszakból, a néprajzi gyűjtőterület szempontjából pedig főként Zenta, Horgos, Kanizsa községekből és a hozzájuk tartozó településekről valók.⁶

A megrendelésre készített italos ólomházas kerámiaedényeket még az első égetés előtt díszítették. A díszítés eszköze lehetett ecset, de a domborműrátét és az áttörés is gyakran alkalmazott díszítőtechnika a butellákon és a kulacsokon. Az edényre karcolással, véséssel vitték rá a mintázatot, amely nemcsak egyszerű geometrikus motívumokból állt, hanem rajtuk emlékeztető szöveg, írás is lehetett. A tárgyat alkotó mester saját nevét, illetve nevének kezdőbetűit az edény aljára írta. A feliratok sokszor megmondják, hol és mikor készült a tárgy. A készítés helye, ideje és a szöveg az edény látható falára – boroskancsón és -poharakon nemcsak a külső, hanem a belső a szájperemhez közel eső részre is kerülhetett egy-egy vers. Általában a megrendelésre készített edényekre ráírták a leendő tulajdonos nevét, a készítés helyét és idejét, valamint a kért idézetet. Tréfás szövegeket leginkább a boros- és pálinkásedényeken találhatunk. A boroskancsókon, a borospoharakon, a pálinkásbutellákon, a csutorákon, egyszóval a népi kerámián, sajátos módon szerepel a szónyelv, amely általában helyi jellegű. Például egy zöld mázas csutora előlapján, amely

a zentai Városi Múzeum állandó kiállításán látható, ezt olvashatjuk: „Bedi István úr csutorája készült 1881”, hátlapján: „Aki iszik belőle, váljon egészségre ez a bor”.

A tárgyak előtörténetéről többet tudhatunk, ha a begyűjtés alkalmával maga a tulajdonos szolgáltatja az adatokat. Sajnos, a Horgosról származó gyűjtemény adatai elég hiányosak. Annyit azért tudunk, hogy Horgoson Varbai Jenő római katolikus plébános 1968 és 1971 között foglalkozott néprajzi gyűjtéssel. Ez az anyag 1973-ban került állami védnökség alá, majd a zentai Városi Múzeum gyűjteményébe.⁸

A következő tárgyakat a kerámiagyűjteményből válogattuk.

Butella (EV. 43. Horgos, 2. számú fénykép, Varbai Jenő gyűjtése, Bodor Géza leltározta). Tipikus hőmezővásárhelyi hasáb alakú butella, kerek ívelő vállal, felül pici kerek szájjal. Négy kis lábon áll. Alapmáza sárgás színű, zöld és barna foltokkal. Karcolásos díszítés. Közepén az áttört rozetta felett és alatt olvasható a felirat. Magassága 23,5 cm, szélessége 10,5 cm, vastagsága 4,5 cm. Felirata az előlapján: „Gajdán Mártoné ez a butella. Aki iszik belőle vaj jon egészségire”, hátlapján: „Készült 1884 Melyet szer nem magáér ha nem töb jó barátáér”.

Könyvbutella (EV. 44. Horgos, 3. számú fénykép, Varbai Jenő gyűjtése, Bodor Géza leltározta). Magassága 14,5 cm. Karcolással díszített okkermázás könyvbutella¹⁰, fedőlapján ez olvasható: „Csak azért szeretem a mostani Gazdám, mert sűrűn megnyalja az én kerek kis szám Úgy, úgy Gazdám, úgy, úgy, úgy sádá ridi dájlam ha kend szeret én is úgy sádá ridi dájlam.” A másik felén: „A ki ezen könyvetskének szorul lopására szoruljon oly nagy Uraságra a Pesti és Budai taligás számár tolására Ergo bergo vigyorgo fatzipöbe járva barátoknak a füle legyen a vers Záro Eljen”. Az élén lévő felirat: „Köszö Jánosnak” élén „Készítette Nagy Ferentz”.

Könyvbutella (E. 627. Feketető, 4. számú fénykép, 1979. július 5. Klamár Zoltán bejegyzése). Igen szép, egyszínű, sötétbarna mázas pálinkásbutella. Az imádságoskönyv tréfás utánzata. Hátlapján, középen kereszt. Magassága 12 cm. Felirata a butella élén: „1897 Jn 24”. Ezenkívül az előlapján felül „Spekla József” (az első tulajdonos neve lehetett), alatta egy domborműszerűen bevésztett virág két oldalán „B” és „A” betűk láthatók.

Szekerény alakú butella (E. 1491. Zenta, 5. számú fénykép). Sötétbarna mázas pálinkásedény. Magassága 17 cm. Az előlapja kétajtós szekrényt mintáz. Hátlapján lévő felirata: „KUMZ 1902. II hó 9. Emlék”.

*Kulacs*¹¹ (EV. 45. Horgos, 6. számú fénykép, Varbai Jenő gyűjtése). Zöld mázas, kerek, két oldala domború, közepén kerek lyuk, négy kis lábon áll. Szája kerek, kicsi, oldalán négy akasztófül. Előlapján dombormű virágdísz, feszület korpusszal, mely átível a lyuk felett. Magassága 18,5 cm. Felirata a hátlapján bekarcolva: „Bálint Antal csináltatta Varga 1878”.

Kulacs (EV. 47. Horgos, Varbai Jenő gyűjtése). Korong alakú, lapos előlappal és hátlappal, négy kis lábon áll. Kis kerek száj, oldalain 4 fül a felakasztást szolgálja. Magassága 14,5 cm. A zöld alapmázon a kulacs mindkét oldalát fekete hálóminta díszíti, felette Ökrös Imre felirat olvasható.

Kulacs (E. 1486. Zenta, 7. számú fénykép). Korong alakú, lapos előlappal és hátlappal, két lábon áll. Kis kerek szája, felső oldalán két fül van. Zöldes-szürkésbarna alapmázon a kulacs mindkét oldalát nevető malacfej-karikatúra díszíti. Magassága 28 cm. Vésztett felirata egyik oldalán: „A világból mi volna, ha szép asszony nem volna A szép asszony meg a bor megvigasztal mindenkor.

Éljen a társaság.” A másik oldalán: „Hogy tetszik mire használható hol található. Tessék kitalálni! Igyál míg van benne.”

Perekulacs (E. 1095. Zenta, 8. számú fénykép, Katona Pál gyűjtése). Karika alakú, két lábbal, négy füllel ellátott lakodalmas ivócedény. A fülekbe behúzott zsinór a kulacs felfüggesztésére szolgál. Fehér mázzal vékonyan fedett, egyedi darab. Magassága 14 cm. Felirata: „Jaj finom jaj a pálinka 1920 V/1”.

*Hal alakú kulacs*¹² (E. 1489. Zenta, 9. számú fénykép). Agyagból korong nélkül készített műalkotás. Rendelésre készült ez a hal alakú pálinkáscedény. Négy pici lábon áll. A hal hátán lévő fülön ivónyílás van, de használata igen gyanús, inkább csak dísz tárgyként szolgált. A hal testén halványbarna alapmázra festett fehér pöttyök a pikkelyeket jelzik, a kidomborított alakzatok pedig kék, zöld, sárga színekkel díszítettek. Mindkét oldalán kék rózsák, s a szirmok tövében csigaház látható. Bal oldalán a hal hátán lévő ivónyílással ellátott fülre, melyen már ott van egy rák is, egy barna lábú, kék testű gyík mászik fel. A hal farkának felső része letört. Magassága 18 cm, hossza 54 cm. Felirata a hal orrán és hasán olvasható: „Emlék Vörös Teruska Küld Mária, Zenta 1937. VI 20.”

*Kancsó – Boroskancsó*¹³ (E. 289. Zenta, 10. számú fénykép. Klauz Pál és Branovacszy Tódor munkája). A kancsó fenekén ez olvasható: „Készítette Klauz Pál Loncsár Senta, 1940/12 hó 4-én”. Szőlőleveles, virágos minta díszíti. Magassága 20 cm. A kancsó hasán, a legkiemelkedőbb részen, körben a fültől fülig balról jobbra haladva ezt olvashatjuk: „Hajtogasak az kancsúkat-föl találjuk ben jókat! a szép asszony mög a bor mögvíg’asztal mindenkor.”

Boroskancsó (E. 290. Zenta). Magassága 21 cm. Az alján „Klászik Géza, Zenta, 1908”. A kancsó hasán lévő felirat: „Ez a világ mi vóna, ha egy kis bor nem vóna. A szép asszony mög a bor mögvígasztal mindenkor.”

Boroskancsó (Az állandó kiállítás anyaga. Zenta, Klauz Pál és Branovacszy Tódor munkája). Magassága 20 cm. A kancsó fülén olvasható a bekarcolt dátum ezzel a szöveggel „Zenta, 1901 Decz. 12”; A kancsó szájrőperemén kívülre a következő idézetet írta szép kalligrafikus kézírással a zentai Branovacszy tanító: „Hazádnak rendületlenül légy híve, oh Magyar. Ha az ember sok bort iszik, vígan . . .”, belülről pedig: „Ki ebből poharát kétszer is tetőzi, magát a hetedik menyországba érzi”.

Boroskancsó (E. 1336. Zenta). Magassága 21 cm. Készítésének idejét a kancsó fenekén találhatjuk: „1896 Todor Branovački Senta.” Halványzöld alaplapon, a kancsó falán sötétebb olajzöld betűk rajzolódnak ki: „Car nam David veli da vino veseli. Serce čelovjeka od Nojeva vjeka do danas.” (Ez mind cirill betűs felirat.)

Boroskancsó (E. 2285. Zenta. 11. számú fénykép. Tripolsky Géza gyűjtése 1972. A zentai Forgács József ajándéka). Magassága 21 cm. Hagymás Ádám fazekas készítette. Kívül-belül vajszerű mázas. A festett díszítést kancsó hasán körbefutó kék árvaszkek és zöld levelek képezik. Feliratát a kancsó nyakára karcolták: „Emlék Bácska Zenta”.

Boroskancsó (E. 2286. Zenta, 12. számú fénykép. Az adatokat lásd az előzőnél). Magassága 20 cm. Fehér alaplapon karcolt díszítésű. Felirata a kancsó hasán, a fül vonalán fut körbe: „Ha megtöltöttem a gyomrodat öblítsd le az ártatlan torkodat”.

Kiskancsó (E 101. Zenta). Klauz Pál fazekas és a zentai Branovacszy tanító munkája. Magassága 10,5 cm. Felirata cirill betűs: „Rad je mučan jesti lako Ali radit mora svako!”

Kiskancsó (E. 294. Zenta, 10. számú fénykép). Klauz Pál fazekas munkája. Magassága 10 cm. Felirata cirill betűs: „Kraljević Marko je hrabar junak bio”.

Kiskancsó (E. 295. Zenta). Klauz Pál fazekas munkája. Magassága 10 cm. Felirata cirill betűs: „Maleno je brate u hrabar junak bio”.

Kiskancsó (E. 296. Zenta). Klauz Pál fazekas munkája. Magassága 9,5 cm. Felirata a kancsó hasán a fültől kezdődik, cirill betűs: „Pijmo braćo dokle traje vjeka. Ta vino je melem” és a kancsó belső peremére a fül irányába került a mondat folytatása: „za čovjeka”.

Pohár (E. 504. Zenta, 12. számú fénykép). Égetett agyag, mázas ivóedény, borospohár. A kidolgozás Balog Albert fazekas, a mintázat Forgács Flórián munkája. Magassága 7 cm. A pohár aljába vészték: „1901. decz 13. Forgács”

Korsó (EV. 129. Horgos, Varbai Jenő gyűjtése). Magassága 29 cm. Sötétbarna alapmázás, írókázott díszítésű, keskeny fenekű, vállas cserépedény. A korsó oldalát fehér írókás díszítéssel mintázták: hullámvonalakkal, koncentrikus körökkel, csigavonallal. A vállrészen és a fül két oldalán stilizált virág-, illetve szőlőminta. Felirata elől: „Maria Doroslov 1928”.

Korsó (E. 2223. Zenta, 13. számú fénykép). Vizeskorsó. Magassága 28 cm. Sötétbarna mázas, írókázott díszítésű. Felirata: „Maria Doroslov Emlék 1929”.

Korsó (E. 646. Zenta). Mázas korsó, öble kétoldalt lapított. Magassága 22 cm. Sötétzöld mázas, világoszöld írókázott díszítésű. Díszítőelemei képezik egyben a feliratot: virágos ág, stilizált virág mellett „B” és „F” betűk – monogram, valamint a korsó másik oldalán évszám: 1880.

A gyűjteményünkben található italosedényeket számba véve megállapíthatjuk, hogy a feliratos évszamosak között leggyakoribb az üvegformát utánzó butella. Ez mintegy 12–25 cm magas, hordozható cserépedény. Ez voltaképpen a butellának nevezett üvegedény cseréputánzata, és az alakkal együtt a nyugati eredetű üvegedény nevét is átvette. A butella csakis a magyar Alföldön készült, népszerűsége a XIX. század elején kezdődött, és a század végére érte el csúcspontját. Személyhez kötött kerámiaedény. Egyedileg emléktárgyként, megrendelésre készül. Felirataiból sokszor az ajándékozó és a készítő nevét is megtudjuk. A megrendelő megfelelő, általában humoros szöveget írat a mesterrel a butella oldalára. De ez a szöveg lehet áldás az ivókra, átok az italosedény ellopójára. Női név nagyon ritkán szerepel a feliratban, hiszen a pálinkásedény igencsak a férfiak magántulajdona volt. A bekarcolt vagy írókázott feliraton kívül a díszítés is karcolt, véselt, domborműves, írókázott, vagy ezek együttes alkalmazásával készült.¹⁴

Ahogy a butella, a többi dísz tárgy: a lapos kulacs, a pereckulacs sem korongolt holmi.

A kancsókat gyakran díszíti felirat, írás, humoros szöveg, különösen, ha előre meghatározott célra készülnek.

A boroskancsók és borospoharak oldalát és belső peremét is díszítheti felirat.¹⁵

A korsók esetében megállapíthatjuk, hogy nálunk csak az alkalmi használatra készült, általában szentkúti víz tárolására használt korsók voltak feliratosak, ezekre tettek évszámot is – emlékül, illetve emlékeztetőül.

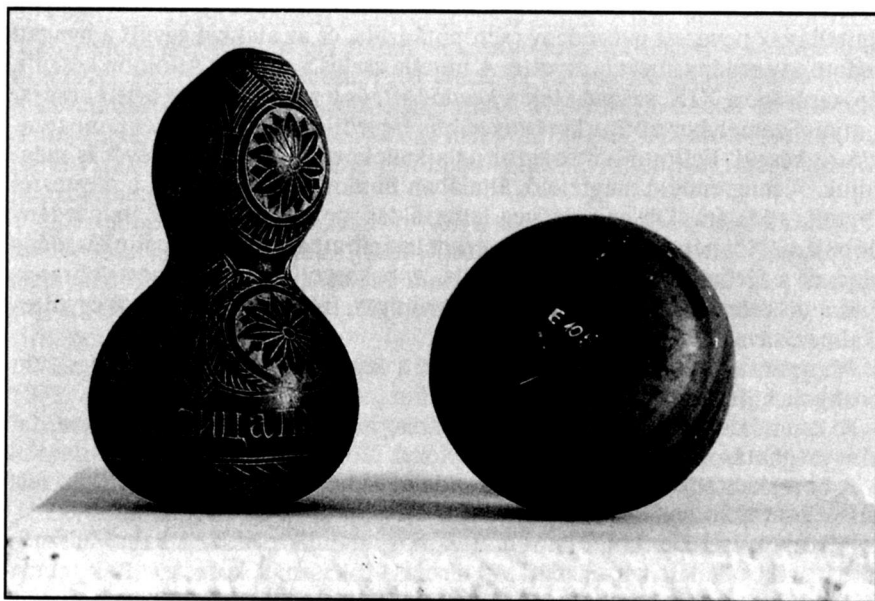
A butykoskorsó nem víznek, hanem pálinkának, esetleg bornak való. Amennyivel értékesebb a pálinka a víznél, annyival mázasabb, díszesebb a butykoskorsó a közönséges vizeskorsónál. Ezek mindig mázas korsók, mert

meg kellett akadályozni a pálinka, illetve bor elpárolgását. Szájában nincs rostély, fülén nincs csecs. Szája szoros, ledugaszolható, kiöntőnyílása kicsiny.

Alak és funkció szerint minden cserépedénynek sajátos emberi jellege van. Maga az edény is embert formáz: van szája, füle, nyaka, hasa. A kisméretű italosedény mindig csak egy ember személyes tulajdona volt. Közösségi használatban volt viszont a mázatlan vizeskorsó, a kanta és a kancsó.

Egy-egy italosedény korát és készítésének helyét sokszor pontosan megállapíthatjuk, sőt tényekkel bizonyíthatjuk, még akkor is, ha gyűjtéskor a tulajdonos már nem él, vagy nem tud pontos adatokat szolgáltatni a tárggyal kapcsolatban. A népi cserépedények között akadnak szép számban feliratosak, amelyeken a készítő nevéen és az előállítás helyén kívül a készítés évszámát is megtaláljuk. Ezek általában emlék-, illetve dísz tárgyak, melyek általában egyéni tulajdont képeznek. Ezek között találunk a szokványostól eltérő, megmunkálásában egyedi darabokat. A néprajzilag becsebb tárgyat, formát, technikát és díszítményt általában nem az iparos őrzi, hanem a nép kontár mestere. Minden mester egyéniségét, kézjegyét a munkáján hagyja, csak az ismertetőjeleket kell felismernünk. Az edények használati funkciója mellett idővel előtérbe kerül a díszítő funkció. Szép népművészeti emléktárgy például egy áttört rozettával díszített butella. Azonban az már szomorú, ha a tárgy formája és túldíszítettsége révén teljesen elveszti eredeti szerepét.

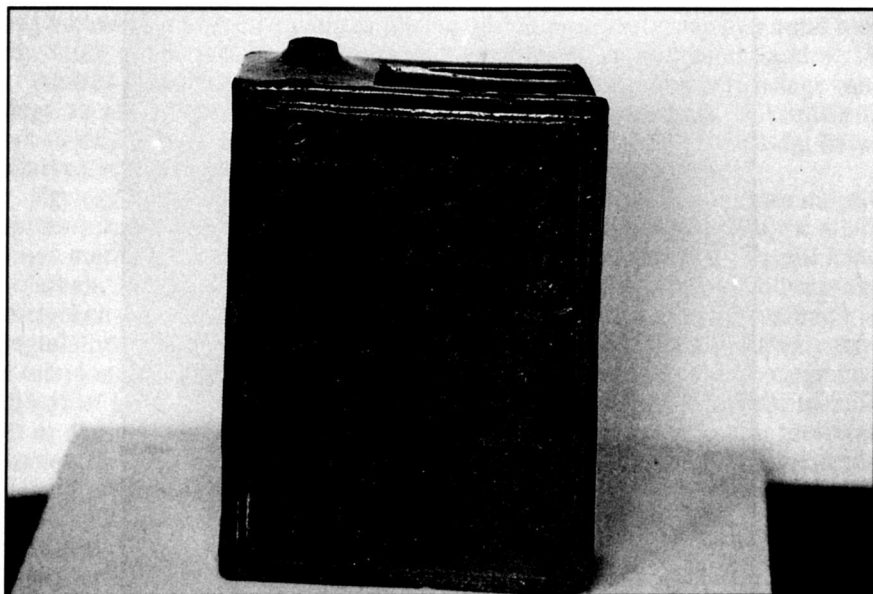
A bemutatott italosedények már nem voltak használatban, amikor hozzánk kerültek. Mégis reméljük, hogy a bemutatottakhoz hasonló tárgyakkal gyarapíthatjuk még gyűjteményünket. Talán olyan is lesz közöttük, amely valamely formában majd tovább él.

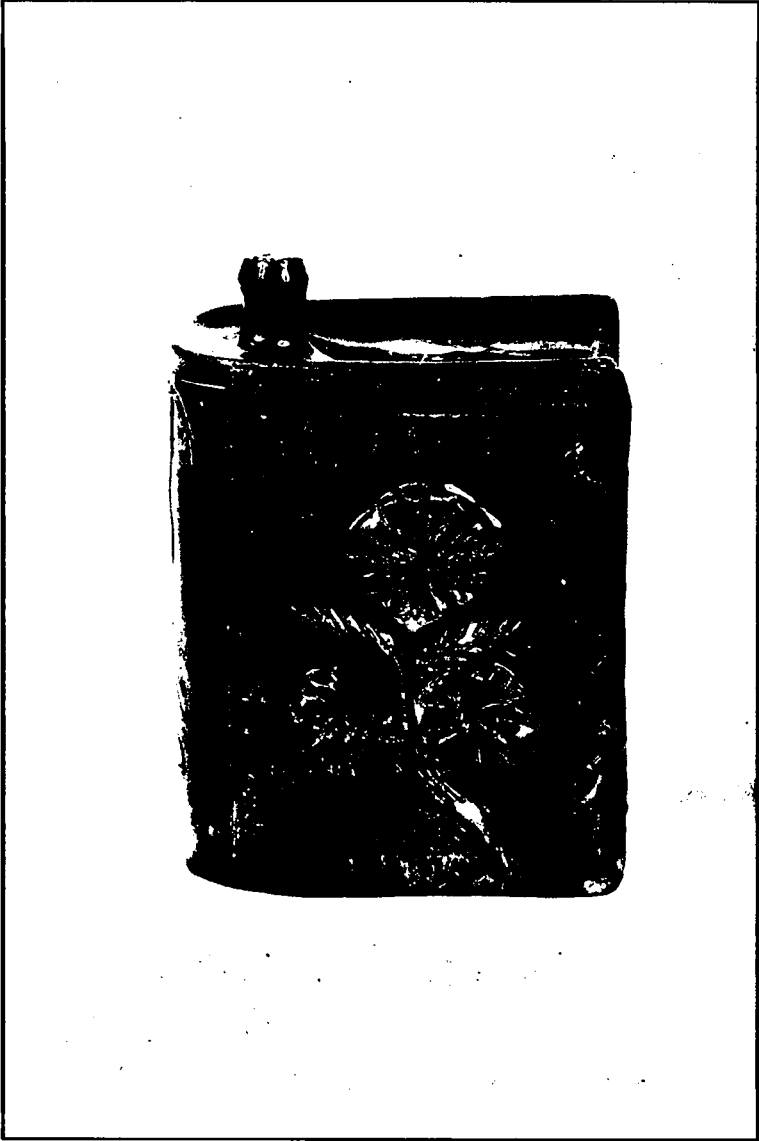
1. Kobaktök – pálinkásedény (E. 1332. Zenta)

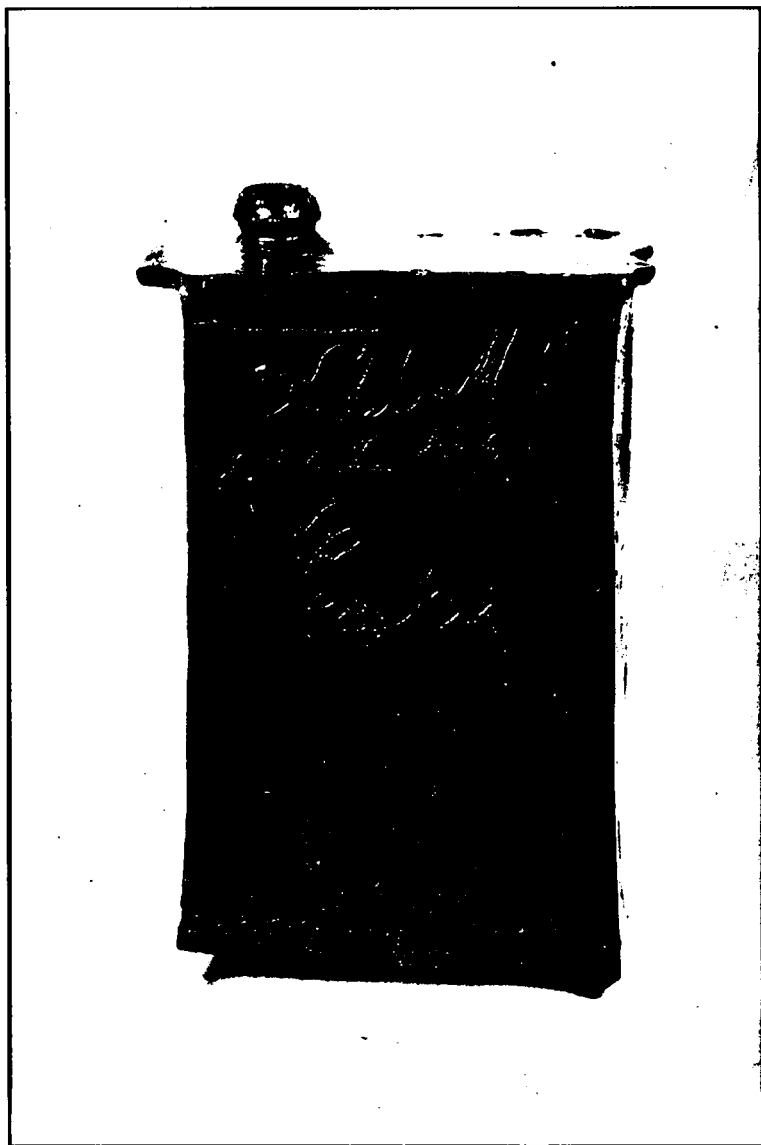
2. Butella (EV. 43. Horgos)

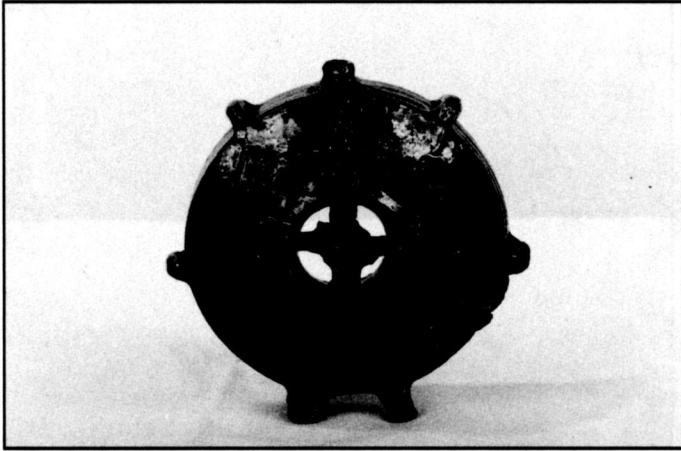
3. Könyvbutella (EV. 44. Horgos)

4. Könyvbutella (E. 627. Feketető)

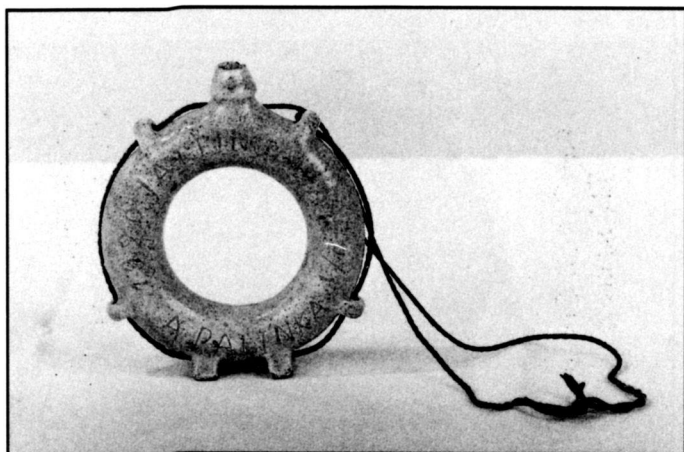
5. Szekrény alakú butella (E. 1491. Zenta)

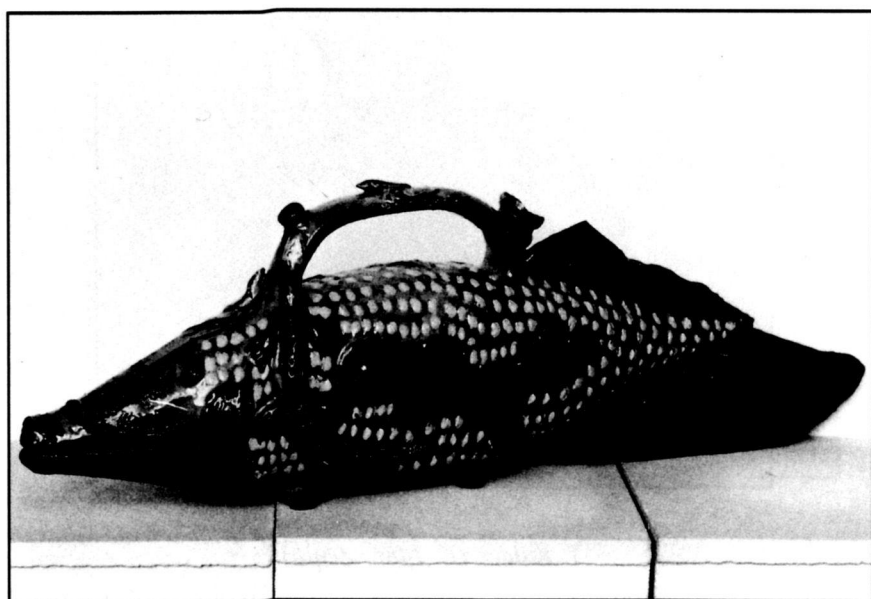
6. Kulacs (EV. 45. Horgos)

7. Kulacs (E. 1486. Zenta)

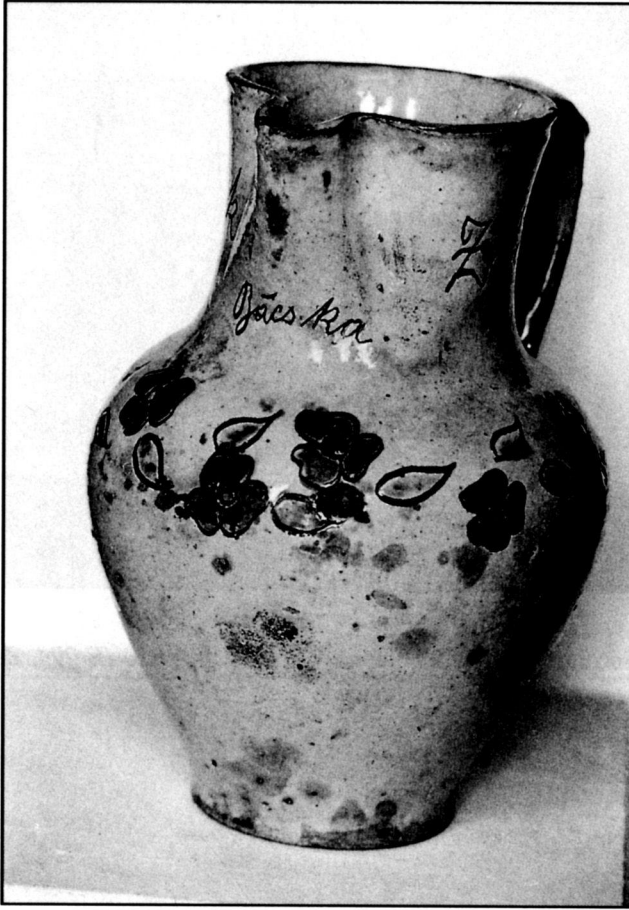
8. *Pereckulacs* (E. 1095. Zenta)

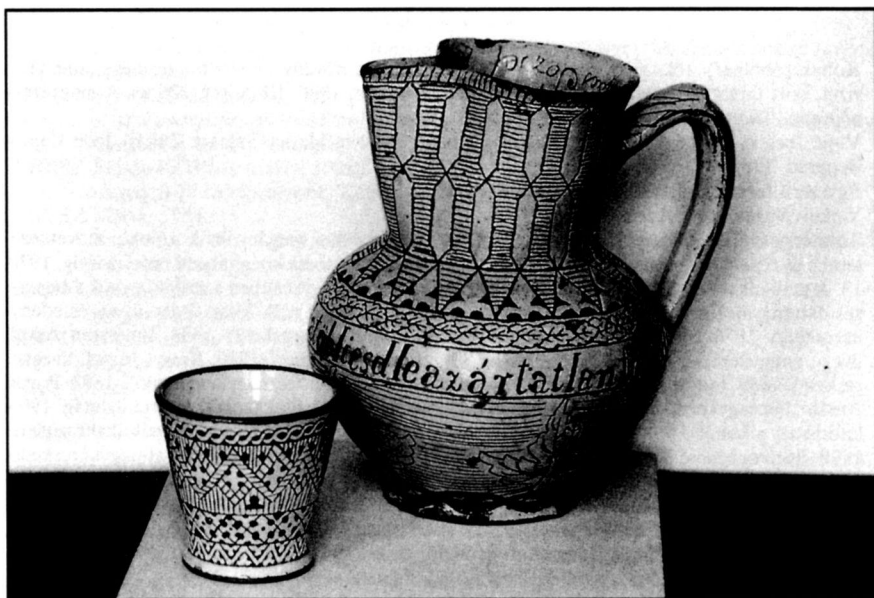
9. *Hal alakú kulacs* (E. 1489. Zenta)

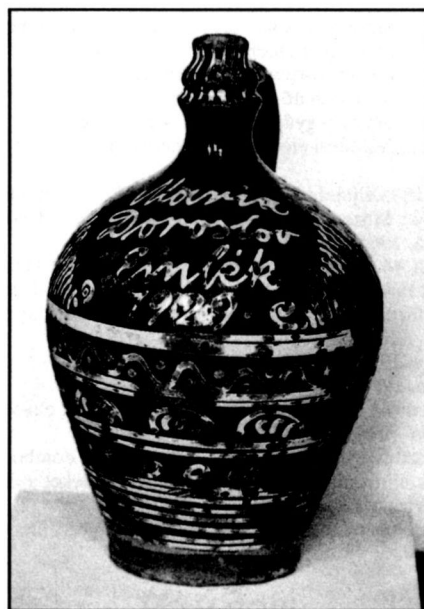
10. Boroskansó (E. 289. Zenta) Kis boroskansó (E 294. Zenta)

11. Boroskancsó (E. 2285. Zenta)

12. Boroskancsó (E. 2286. Zenta). Pohár (E. 504. Zenta)

13. Korsó (E. 2223. Zenta)

A fényképeket Szénási Oszkár készítette

JEGYZETEK

- ¹ Kobak (óbolgár): tők. gömbölyű lopótőkfajta. Tőkféle növény kiszáritott termése, amelyben vizet, bort tartottak és viték. Magyar Néprajzi Lexikon, 1980. III. kötet, 226. és A magyarság néprajza, Tárgyi néprajz I., 85.
- ² Vujić Joca gyűjteményéről lásd: Narodni Muzej, Galerija Matice Srpske: Zbirka Joce Vujića, Beograd, 1989.
- ³ Egyszerű forma. Leltárszáma: E. 226.
- ⁴ Vajkai-Wagenhuber Aurél dr., 1938. 186.
- ⁵ Tolmácsy Géza, Pénzügyi élet II. A tőkésvilág kereskedelmi magánvállalkozóinak, szövetkezeteinek és részvénytársaságainak cégjegyzéke 1876-tól, a második világháború befejezéséig. 1970. 13. A szabadkai Kir. Törvényszék kereskedelmi egyéni cégjegyzékében szereplő nevek a bejegyzés dátumával: Fischer Moricz, borkereskedő, 1876. Bauman szül. Münz Julia, üveg- és edénykereskedő. 1876. Shwarz Gyula, bor- és szeszes italokkal kereskedő. 1883. Baumann Adolf, üveg-, edénykereskedő. 1884. Tichy Rezső fűszer-, borkereskedő. 1889. Kraszl József, üvegkereskedő, 1889. Majer József, borkereskedő, Pollák Márton, „szesznagykereskedő”. 1893. Pupák Antal, „bornagykereskedő”. 1895. Bergel Leó, bor-, sör- és pálinkakereskedelmi üzletág. 1903. kiterjeszti alkohol-, bor-, sör és pálinka-nagykereskedésre, rum-, likőr- és pálinkakészítésre. 1928. Borivoj Manić bor- és sörnagykereskedő. 1923. Hauer Mor, alkoholisital-nagykereskedő. 1924. Bergel Leo utóda Hajduska Gizella bor-, likőr-, vinyak-, rum-, pálinka-, alkoholkereskedés és vendéglős. Vendéglőnyitás 1931. január 1. Vas testvérek, tulajdonos Vas Nándor 1938. Ez a cég rum, likőr és egyéb szeszes italok gyártásával is foglalkozik. 1942. Kesselring Ernő, bor-sör-, pálinka-nagykereskedés, rum- és likörgyártás. 1941. Obedár Bozsidár szeszesital-közvetítő. 1943.
- ⁶ A készítőik neveit lásd a tárgyaknál.
- ⁷ „A Tartományi Műemlékvédelmi Intézet végzést hozott...: Az intézet szaktanácsa 1972. január 13-án tartott első gyűlésén úgy találta, hogy a horgosi néprajzi gyűjteménynek olyan elemei vannak, melynek alapján néprajzi műemlékek közé lehet sorolni, és az intézet elé terjesztette, hogy hozzon végzést a műemlék tulajdonságának megállapításáról... A szabadkai múzeum előterjesztéséből, az Intézet szaktanácsának véleményezéséből megállapították, hogy a horgosi néprajzi gyűjteménynek műemlék- és kultúrértéke van, ezért szükséges, hogy a törvény védelme alá tegyék.” „A horgosi néprajzi gyűjtemény állami védnökség alá került, azonban az összegyűjtött tárgyak elhelyezése és a helytörténeti múzeum épületének kérdése megoldatlan maradt. Megoldást kellett találni. Varbai Jenő plébános a zentai Városi Múzeumhoz fordult, hogy a tulajdonában levő horgosi néprajzi gyűjteményt megőrizze az utókor számára” – írja Táborosi Imre: Fejezetek Horgos művelődési életének története című írásában (Beszélő múltunk. Agapé, Újvidék, 1995).
- ⁸ A zentai múzeum állandó kiállításának megnyitásakor, 1974 elején már gyűjteményünkben volt a tárgyak nagy része. Vö.: Múzeumi kerámia. Katalógus. Zenta, 1989
- ⁹ Igaz Mária–Kresz Mária, 1965., 117.
- ¹⁰ Ez a könyvbutella E. V. 44. Horgosról a Varbai-gyűjteménnyel került a zentai Városi Múzeumba. Könyvbutellának nevezik nálunk az imakönyvet utánzó italosedényeket. A hódmezővásárhelyi Maksa Mihály fazekas „zsolttárolnak” nevezte a fekete alapon fehérrel díszített butelláit.
- ¹¹ Igaz Mária–Kresz Mária, 1965., 116.
- ¹² Vö. Persida Tomić: i. m. 1983., 156.
- ¹³ A továbbiakban boroskancsó kifejezést használjuk, hiszen ezek elsősorban borosedények, nem vizeskancsók. Igaz Mária–Kresz Mária, 1965. 114.
- ¹⁴ Cserépedényünk ősi díszítménye a zsinórozás, a karcolás, a domború vagy vájt díszítmény, a újdélés, a körmözés, az ujnyomat, a hornyolás volt. Mindezeket a díszítómódotokat már az újkőkori embere is ismerte.
- ¹⁵ Klauz Pál fazekas és Branovacscky tanító közös munkái magyar, illetve szerb nyelvű versidézetekkel.

IRODALOM

- BÁTKY Zsigmond–GYÓRFFY István–VISKY Károly (szerk.) (1941):
A magyarság néprajza. Tárgyi néprajz I. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest
- BENYÁK Zoltán–BENYÁK Ferenc (szerk.), 1999:
Borok és korok. Bepillantás a bor kultúrtörténetébe. Hermész Kör, Budapest

- BICZÓ Piroska–KULCSÁR Valéria, 1986–1987:
A kerámiaművesség emlékei a Duna–Tisza közén. Kiállításvezető, Katona József Múzeum, Kecskemét
- IGAZ Mária–KRESZ Mária, 1995:
A népi cserépedények szakterminológiája. Néprajzi Értesítő, a Néprajzi Múzeum évkönyve, Akadémiai Kiadó, Budapest
- KRESZ Mária–KÖVÉR Mária, 1983:
Magyar népi cserépedények. Kolibri Könyvek, Móra, Budapest
- KRESZ Mária, 1954:
Évszámos hódmezővásárhelyi cserépedények a Néprajzi Múzeumban. Néprajzi Értesítő, a Néprajzi Múzeum évkönyve, Akadémiai Kiadó, Budapest
- KRESZ Mária, 1991:
Magyar fazekasművészet. Forum, Újvidék; Corvina, Budapest
- ORTUTAY Gyula (szerk.), 1980:
Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest
- NAGY Vera, 1987:
Vékony Sándor. Hódmezővásárhely
- NAGY ABONYI Ágnes, 1999:
 Feliratos és évszámos kerámiák a zentai Városi Múzeum néprajzi gyűjteményében (1826–1937). *Bácsország*, V. évf. szeptember–október, Szabadka
- NOVOSZEL János, 1903:
Mezőgazdasági és iparkiállítás útmutatója. Kabos Ármin könyvnyomdája, Zenta
- STANOJEVIĆ Branislav. 1992:
Govor gline, Umetnost keramike na kolu. (A kerámiaművészet korongon) Etnografski muzej u Beogradu, Beograd
- TOMIĆ Persida, 1983:
Grnčarstvo u Srbiji. (A fazekasművészet Szerbiában.) Etnografski muzej u Beogradu, Beograd
- VAJKAI-Wagenhuber Aurél Dr., 1938:
 A parasztszőlőművelés és bortermelés Veszprém megye déli részében. In: *A Néprajzi Múzeum Értesítője*, XXX. évfolyam 1. és 2–4. szám, Budapest